

Сафін Олександр Джамільович

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри психології Уманського державного

педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОТЕХНОЛОПІЙ ІНДОКТОРИНАЦІЇ ТА ЇХНІХ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ В У РАДЯНСЬКИЙ ТА СУЧАСНИЙ ПЕРІОДИ ІСТОРІЇ

У IX X I столітті Росією реалізується принципово новий вид війни, одтп'яю з головних особливостей якої є потужна медіаскладова, в основу якої покладено добре відомий у психології механізм проєкції — звинувачуй інших у тому, що робиш сам. Основним об'єктом медіавпливу у такій війні є не стільки війська супротивника, скільки мирне населення, і у першу чергу масної країни, Люди, не охоплені загальною істерією, відсргомтво натовпом, зазнають обструкції або просто виявляються вбитими <и а приклад. Андрій Макаревич, Ілля Пономарьов, Борис Немцов та інші).

Майже кожен день російські ЗМІ вигадують чергову брехню з метою дискредитації України, її уряду, громадян та армії, зомбуючі своїх спіх в ітчизнлків і продовжуючі створювати міфи для виправдовування власної агресії. Результат цього великого експерименту - створення альтернативної реальності у головах людей, активізація дрімавших у них архегишів і страхів. Росіянам нав'язана модель закритого суспільства і ефтрмеваиа чорно-біла ментальність, у якій немає ніяких переходів («третього не дано»). Це і є фромівське бігство від свободи. Усе покладається на лідера нації, який усіх веде, знає куди, ніколи не помиляється і за усе відповідає. Як закономірний результат, у росіян сформувалася «захисна» свідомість - гуртуватися навколо такого вождя. Реакцією росіян є повне відторгнення реальної інформації про Україну. Вони лавіють не задають питань, не намагаються спіймати на брехні або звинуватити у заангажованості власні ЗМІ. Вони просто гетьвідмовляються вірити іншим. Апофеозом останнього є те, що навіть після

офіційної інформації про захоплення у полон бійцями батальйону «Айдар» у травні 2015 року двох спецназівців ГРУ ГШ РФ Олександра Александрова та Євгена Єровєєва голова комітету з оборони Держдуми РФ Володимир Комоедов зазначив, що не вірить у те, що ці люди, що потрапили у полон, мають відношення до російських військ. При цьому у соцмережах Росії спецназівців представили як акторів львівського драмтеатру, які зіграли луганських міліціантів для фейкового ролику. А ось вже у першому номері російського журналу «Зарубежное военное обозрение» за 2016 рік автор статті, який навіть не має вченого ступеня, зробив невдалу спробу викласти спотворену картину системи виховання військовослужбовців Збройних сил України.

Між тим згадаємо самих себе за часів СРСР. Ми теж були жертвами ідеологем про інтернаціональний обов'язок братерським народам, артефакту про героїчний подвиг панфіловців у роз'їзду Дубосеково, про переваги розвиненого соціалізму над загниваючим капіталізмом, у той час як наші батьки штопали шкарпетки, мили молочні пляшки і целофанові пакети, заправляли стрижні авторучок пастою, контрозвідка задіявала психологів для допиту підозрюваних під гіпнозом, а перехоплені прикордонниками КДБ СРСР наркотики на середньоазійських шляхах перепродувалися за кордоном для фінансування таємних спецоперацій. Ми співчували тим матерям, які отримували Вантаж-200 з Афганістану і свято вірили, що допомагаємо будувати в Афганістані соціалізм з азійським обличчям. Ми обговорювали на партійних та комсомольських зборах «Малу землю», «Відродження» і «Цілину», не маючи жодного сумніву, що його написав саме Леонід Ілліч Брежнєв, ми не підозрювали, що І.Курчатов, С.Корольов і М.Калашников «винайшли велосипед» кожен у своїй сфері з пазлів інформації, наданої радянською розвідкою, Щ^о М.Єгоров і М.Кантарія не встановлювали прапор над Рейхстагом. А сьогодні ми дізнаємося, що на совісті радянських солдатів-переможців - масові гвалтування німецьких жінок і мародерства. Ми в ДУШІ

посміхалися над необразливими карикатурами у газетах на американських імперіалістів та ізраїльських сіоністів, які нібито розв'язали «холодну війну» і навіть не замислювалися над тим, чому Рональд Рейган називав СРСР «імперією зла».

118

Але наша свідомість на відміну від сучасного її стану у населення північного сусіда була заповнена цією дурнею поступово, при цьому радянська пропаганда звинувачувала західний світ, що саме там через індоктринацію такі жорстокі американські солдати у В'єтнамі. Нам пропонувалася на зразок цього прочитати роман Роберта Фленагана «Хробаки». Але досвід саме індоктринації - тобто насильницького вдовблювання імперативних ідей і був узятий на озброєння у сучасній Росії. Відомий вислів Й.Гегббельса «Чим жахливіше брехня, тим охочіше у неї повірять» як ніколи стався там у нагоді. Сьогодні лейтмотивом віри у легітимність перебування російських військ на окупованих ними територіях України є надання допомоги «братерському» народові у його боротьбі з новим керівництвом держави (щось на кшталт недолугого обґрунтування радянського вторгнення в Афганістан). Ця ситуація свідчить про нові мутації свідомості значної частини російських громадян, незалежно від кількості вищих освіт, вчених звань чи духовного сану. Тепер вона не просто доверху наповнена нісенітницею, тут проблема набагато серйозніша: систематичне вживання брехні патологічно перебудувало саму її структуру, зміст, змінило форму. Між тим і українська аудиторія зазнає спроб безпосереднього та опосередкованого медіавпливу на неї з боку північного сусіда. Безпосередньо - через російські телеканали, доступні через супутникове телебачення, через спілкування з рідними і знайомими завдяки Інтернету у соціальних мережах і по телефону. Інформація, що розповсюджується у соціальних мережах, нерідко використовується як інформаційна зброя. Нещодавно викрито організовану мережу тролів з центром у Санкт-

Петербурзі, які поширюють в інформаційному просторі «посилання на Джерела», «життєві історії» з ознаками цілеспрямованої маніпуляції, метою якої з метою дезорієнтувати українців, вселити у них страхи, нав'язати потрібну думку.

Опосередковано - через перегляд російських серіалів. Російське кіно і телебачення продовжують пропагувати тоталітаризм, насильство, «позитивний» образ своїх спецслужб та правоохоронних органів.

нстематичними стали спроби фальсифікації української історичної

Пам'яті. На українському інформаційному напрямку в Росії найбільш

рПирений прийом - «в усьому винні нацисти і бандерівці». Так, ніхто з нас не був готовий до того, що війна, жорстока

кровопролитна, стане частиною нашого життя. І все ж почуття страху

депресивний стан частіше виникає у тих, хто переживає за ситуацію

країні, але не діє. А ось люди активні навіть у цьому складному становищі

знаходять друзів, однодумців. Якщо однодумців знайти можна, то коло

сім'ї, друзів є достатньо обмеженим, і у багатьох виникають суперечності

навіть в оцінці політичної ситуації. Доходить до скандалів. Найчастіше

спори виникають між старшим поколінням і молодшим.

Людей щодо їх причетності до останніх подій можна розділити на

дві групи: ті, які активно беруть участь у цих подіях, і ті, які активно

стежать за подіями через ЗМІ. І от більш важкі для психічного здоров'я

наслідки цих трагічних подій виникають саме у останніх. Адже ті люди

які беруть участь у подіях, мають певну рухову активність, спілкуються

між собою, мають можливість висловити свої емоції. Крім того, вони

отримують інформацію безпосередньо з місця подій, у неперекрученому

вигляді, можуть об'єктивно її оцінювати та безпосередньо впливати на

перебіг подій.

У тих людей, які стежать за подіями по телебаченню або через

інтернет, виникають так звані питання без відповідей. Адже ЗМІ містять

багато вузькосуб'єктивних точок зору стосовно одного й того ж питання. І

люди намагаються знайти свою відповідь, яка не завжди відповідає реальності, і не завжди приносить полегшення напруженого емоційного стану. У деяких людей може виникати відчуття провини, якщо вони не співчують постійно тим подіям, які відбуваються, відчуття стурбованості у разі втрати контролю за перебігом подій, точніше за висвітленням цього перебігу у тих ЗМІ, яким людина надає перевагу. Для того, щоб цього не відбувалося, людина починає використовувати різноманітні гаджети, намагаючись постійно перебувати в інформаційному полі. Фактично люди майже перестають жити своїм власним життям, і проживають ситуації, які їм подають ЗМІ. Це може супроводжуватися зростанням тривоги, порушенням сну, підвищенням артеріального тиску, тахікардією, розладами травлення тощо. Але найголовніше - можлива втрата душевного спокою та ціннісних життєвих орієнтирів. Усе це, врешті-решт, призводить до зниження працездатності, загострення хронічних хвороб, зниження якості життя людини.

120

Серед групи осіб, які отримують інформацію через телебачення та безкоштовні газети, значну кількість становлять люди похилого віку. По-перше, вони зараз втрачають певні ідеали і ціннісні орієнтири, які були закладені у них протягом усього попереднього життя. По-друге, вони є ригідними за своїми віковими особливостями. По-третє, вони не можуть бути активними учасниками цих подій, враховуючи стан фізичного здоров'я. По-четверте, часто їхні діти та онуки беруть активну участь у цих подіях, і вони переживають за їхню долю. На сьогодні відзначають тенденцію до збільшення кількості суїцидів саме серед людей похилого віку.

Головний позитивний результат, яке отримало українське суспільство «завдяки» розв'язаній проти України гібридній війні полягає у тому, що воно через величезний тиск ззовні та опір «п'ятої колони» усередині змогло згуртуватися, у масовій та індивідуальній свідомості

наших громадян пройдена «точка неповернення» - остаточно розпалися багаторічні міфи і соціальні стереотипи-мантри про братерську і непохитну дружбу «старшого брата» з українським народом, українці глибоше відчували власну національну, європейську ідентичність і самобутність. Між тим ситуація у країні залишається вкрай напруженою. Військові дії на сході України, зниження рівня життя, невпевненість у майбутньому - усе це викликає занепокоєння і провокує депресивні стани. Але відповідь на цей актуальний виклик криється у характері конкретної людини, її здатності активно і конструктивно діяти, самостійно приймати рішення і, таким чином, впоратися із самою собою.